

MÚLTUNK EMLÉKEI ROVAT HOGYAN SZÜLETIK A MÚLT?

Horváth Gyula – Tamás Gábor

A Benczúr-kép szerepe a Léway-mítosz megteremtésében

„1857-ben vagyunk. Nyolcz évvel a dicsőséges magyar szabadságharcz katasztrófája után, Bach korszakában. A közel ezeréves Magyarország erőszakosan ki van törölve az államok sorából ... Ausztria tartományául kormányozzák ... egy idegen tartományokból kormányzott bürokrácia minden kegyetlenségével s minden rosszindulatával azon van, hogy a politikailag megöltnek látszó magyar, kulturális és gazdasági mozgalmakkal se adhasson magáról életjelt.

S ebből a kietlen, kétségbeejtő időből látunk egy képet, melyen az eltiport haza legjobbjai ülésbe gyűlnek, hogy a magyarságot hódító munkára indítsák oly téren, melyet már a politikai elnyomás előtt is idegen erő tartott megszállva. ...

A tetszalott nemzet a maga életrealitásának biztos öntudatára jutott. Ezt jelenti az Első magyar általános biztosító társaság alapítása 1857-ben. Ez a magyar nemzet egész jövőndő életére jelentőségteljes mozzanat. Több, mint üzleti magánvállalkozás: egy darab nemzeti történelem.”¹

A fenti idézet a társaság fennállásának fél évszázados jubileumára, 1908-ban kiadott albumból származik, ezért a múlt dicsőségét felmagasztaló pátoz teljesen érthető. A szövegben tetten érhető a századforduló jellegzetes nyelvezete, mentalitása, a nemzeti érzés felerősödése. Ugyanakkor mind a mai napig, ha az Első Magyar Általános Biztosítótársaság alapításáról olvasunk, a szabadságharc leverése utáni elnyomás ellen lázadó, lángelkű hazafiak jelennek meg szemünk előtt, akik a haza bölcse köré gyűlve lelkesen hallgatják a saját korát megelőző, bátor és tetterős Léway Henriket, amint a magyar intézet nagyszerű tervét eléjük terjeszti.

A nagy mű megálmodója, aki a magyarellenes bürokrácia ellenében is kiharcolja, majd évtizedeken keresztül fáradhatatlanul és sikeresen kormányozza intézetét, az ifjú hazafi, a 48-as honvéd Léway, aki később a hazának tett érdemei elismeréseképpen a főrendek közé emelkedett. Regényíró tollára, festő ecsetjére kívánczó történet. És valóban: nagyrészt szorgalmas tollaknak és zseniális ecsetvonásoknak köszönhetjük ezt a talán túl szép képet, amely a társaság alapításáról a biztosítási szakirodalomban időről időre megjelenik.

Már a társaság alapításának gondolatával kapcsolatban is felmerül a kérdés, lehetett-e Léway ötlete, hiszen a jogelőd,² az 1843-ban alapított Jégkármentő Magyar Egyesület alapítói – akik közül jó néhányan az Első Magyar alapításában is részt vettek – eleve úgy rendelkeztek, hogy a társaságnak majdan át kell alakulnia egy ugyanezen célt szolgáló nagyobb, általános biztosítótársasággá. Az alaptókéket sem kívánták megszűnés esetén felosztani, hanem már jó előre a majdani utódtársaságra hagyták.³

Korabeli sajtótudósításokból azt is tudjuk, hogy az alapító közgyűlésen Léway nemhogy a társaság tervét nem terjesztette a résztvevők elé, de beszédet sem tartott. A végül háromnaposra nyúlt esemény első napján – a Deák-körhöz tartozó – Ürményi József tájékoztatta az egybegyűlteket a társaság tervezetéről és alapszabályairól. Léwayról ekkor még a Pesti Napló szerkesztője, az eseményen személyesen is jelen lévő Pompéry János említést sem tett.⁴

Minek köszönhetjük hát azt a képet, amely az Első Magyar Általános Biztosító alapításáról az utódokban mind a mai napig él? Furcsa módon részben Pompérynek, aki – immár a társaság szolgálatában állva – annak negyedszázados jubileumára könyvet szerkesztett, amelyben az alapítást egyetlen napba sűrítette, és abban Léway szerepét emelte ki. De még inkább Benczúr Gyulának, aki ugyanezen alkalmából megfestette az alapítás pillanatát.

A festményről ebben a rovatban is megemlékeztünk már,⁵ a rajta szereplő történelmi személyiségekről a Biztosítási Szemlében több írás is jelent már meg.⁶ Érdemes ugyanakkor felidézni a kép keletkezésének körülményeit, mert azok sokat elárulnak arról, hogy miként használta Léway Henrik Benczúr Gyula tehetségét saját mítoszának megteremtésére.

Benczúr 1861-től a Müncheni Akadémián tanult, majd 1876-tól az akadémia tanára volt. II. Lajos bajor király megrendelésére főleg kastélyok dekorációit festette. 1883-ban – éppen az Első Magyar negyedszázados évfordulójának évében – tért haza. Életrajzírója szerint hazatérésének előkészítésében komoly szerepe volt a Léway számára megrendelt képnek. Ennek készítése közben győződött meg a hazai közvélemény és a felsőbb körök feléje tanúsított elismeréséről. A képet ugyan nem sokkal hazatérése előtt Münchenben fejezte be, de a kompozíció egyeztetése miatt többször is Pestre utazott.⁷

A képen megjelenő szereplők gondos mérlegelés alapján kerültek kiválasztásra.

A csoportkép azt a jelenetet ragadja meg, amikor 1857. július 15-én elmondott beszéde után az alapító közgyűlés résztvevői Léway Henriket ünneplik. Körülötte lelkes baráti kör alakul ki, mindkét kezét megragadják, így a jelenlévők figyelme a kép jobb oldalán látható Léwayt körülvevő csoport felé irányul. A kép az asztalt fedő színes brokátterítővel, a terem hátsó felét betöltő élénk, mozgalmas gobelinnel és a nyitott ajtón beáramló fényvel a holland csoportképfestészet hagyományait követi.

A negyedszázados ünnepségen Léway ajándékba kapta a képet a biztosító igazgatóságától, és ennek megfelelően kellően meg is lepődött rajta. Ugyanakkor nem csupán visszaemlékezés, de fotó is bizonyítja, hogy Benczúr a képről személyesen vele egyeztetett több ízben. Léway és környezete gondosan mérlegelte a kompozíciót, amelyhez Benczúr megfelelő pózban beállított fényképet is készített a főhőséről.⁸

A képen megjelenő szereplők ugyanilyen gondos mérlegelés alapján kerültek kiválasztásra. Nem tudjuk pontosan hányan lehettek jelen, de az alapító közgyűlés egészen biztosan nem a képen látható családi esemény volt. Az első halasztás utáni, második napról ugyanis fennmaradt, hogy 111-en gyűltek össze, valószínűleg kevesebben, mint

az első napon. A kép mozgalmasabbá tétele érdekében beiktatott, két háttal megfestett alak kivételével mindenki felismerhető, azonosítható személy. Ők lennének az alapítók, de ez messze nem egyezik a valódi alapítók névsorával.

Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság alapítóinak első alakuló közgyűlése 1857 július 15 / festő Benczúr Gyula



Forrás: OSZK digitális képtár

A társaságnak összesen 17 alapítója volt, a névsor a cég hivatalos dokumentumain és a sajtóban is azonos. Közülük 11-en jelennek meg a képen: *Deák Ferenc, Bárány Eötvös József, Bárány Karácsonyi László, Bárány Sennyei Pál, Gr. Apponyi György, Gr. Dessewffy Emil, Gr. Károlyi György, Somsich Pál, Szőgyényi László, Ürményi József, Nádossy István. Hatan különböző okokból lemaradtak: Havas József, Gr. Zichy Ferenc, Gr. Zichy Henrik, Bárány Jósika Sámuel, Bárány Szécsen Antal, Kiss András. További 12 személy pedig bekerült az alapítók közé: Fröhlich Frigyes, Gottesmann Miklós, Harkányi Frigyes, Jellinek Mór, Mannó István, Perger Ignác, Sztányai Izidor, Tóth Lőrincz, Török István, Ullmann Károly, Zsivora György és persze maga Lévy Henrik.*

Az egyes személyek kifejejtése, illetve beválasztása mögött minden esetben egyedi cég-, vagy nagypolitikai ok – néhány esetben talán a szabadságharc idején vállalt osztrákpárti szerep –, esetleg személyes indíték húzódott meg, melyek feltárására ezen rövid írás nem vállalkozhat. Afelől ugyanakkor nem lehet kétségünk, hogy a névsort személyesen Lévy Henrik diktálta a művésznek, megkonstruálva azt a múltbeli eseményt, amelynek ő volt a főszereplője. Benczúr képe és Pompéry írásai együtt teremtették meg az alapját annak mítosznak, amely a céget négy évtizeden át rendkívül sikeresen vezető vezérigazgató képét úgy vetítette vissza a múltba, mintha a társaság ötlete és alapítása is egyes egyedül az ő érdeme lett volna.

HIVATKOZÁSOK

¹EMÁBIT 1908: 9.

²Az Első Magyar Általános Biztosító jogilag a pesti Jégkármentő átalakulásával jött létre, kikerülve ezzel azon akadályok egy részét, amelyeket a Bach-korszak bürokráciája az új társaságok alapítása elé gördített.

³A Jégverés ellen kölcsönösen biztosító magyar egyesület alapszabályai. Pesti Hírlap 1843. február 16.

⁴Pesti Napló 1857. július 16; 18; 19 és 21.

⁵Horváth – Tamás: 160 éves az Első Magyar Általános Biztosító. Biztosítás és Kockázat IV. 2. pp. 102–104

⁶Biztosítási szemle. 1997. (43. évf.) 10. sz. 28-35; Biztosítási szemle. 2007. (53. évf.) 8. sz. pp. 3-25.

⁷Telep Katalin: Benczúr. Nyíregyháza. 1962.

⁸A fotó megtalálható: Telep 1962: 90.